

העדה

העדה
אלקין אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וז' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי ע"ה

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

גליון קצט - פרשת נח - שנת תשפ"ה

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

שנות דור ודור:

היינט איז שווערער
צו זיין פרייליך - אבער
מען קען אנקומען
דערמיט אסאך ווייטער
עמוד ה'

פרשת נח

משנת החסידות

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

• בתוך המאמר:

- מדוע נח איש צדיק נהיה ראש לאומות העולם?
- הרמז העמוק שרמזה היונה ב'עלה זית טרף בפיה'
- כוונת נח בנטעו כרם מיד בצאתו מן התיבה
- הטעם הפנימי שנטיעת כרם היין גרמה למעשה חם לאביו
- מפרשתו של נח מבינים עומק איסור 'סתם יינם'
- למה אין אומרים בשבת קודש 'אתה בחרתנו מכל העמים'?

ישמח ה' במעשיו:

תיקון פגם דור המבול – שמחה שלימה לפני הקב"ה ממעשיו

סיכום ותמצית:

א. להבין מדוע יש דורשים את נח לגנאי, ולמה הוא נחשב ראש לגוים. הוא כי קודם המבול נחשב נח לצדיק יסוד עולם, אך קלקל בנטיעת הכרם אחר המבול, ולכן יש דורשים לגנאי.

קלקול נח בנטיעת הכרם אחר המבול

אמנם נתקלקל הדבר לאחר המבול, כאשר יצא נח מן התיבה ונטע כרם, וכמ"ש (ט, כ) 'ויחל נח איש האדמה ויטע כרם', ומבואר בדברי חז"ל שהדבר נחשב לו כפגם וטעות, וכמו שפירשו (ב"ר לו, ג, הובא ברש"י) על תיבת 'ויחל' - 'שעשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת'. ואכן חזינו כי היה הדבר לו אח"כ לפוקה, וכמו שכתוב אחריו (כא-כב) 'וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה, וירא חם אבי כנען' וגו'.

'יש דורשים לגנאי מצד מדרגתו לאחר המבול - לעומת אברהם אבינו

ונמצא שבאותה שעה נפל נח ממדרגתו הקודמת, ומאז התחילה בחינה אחרת של נח, בבחי' 'עשרה דורות מנח עד אברהם וכו', שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם, והיינו לומר שמעתה מצד דורות הללו שזמון המבול ואילך נחשב רק אברהם אבינו בלבד כראשית ושוורש לעם הנבחר, ואילו את נח מחשיבים כראש לאומות העולם. ועל מדרגה זו שלאחר המבול דורשים אותו חכמינו ז"ל לגנאי שאילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, כי אכן לעומת מדרגת אברהם אבינו - שבא בסוף כל אותן עשרת הדורות, אין נח נחשב לכלום, כי עדיין היה בו חלק בלתי טוב, אשר מצדו הוא נחשב כשוורש העכו"ם הנקראים על שמו 'בני נח'.

ב.

פגם דור המבול - העלמת השמחה העליונה בבריאה

וכדי להבין הדבר יותר, יש להקדים בקצרה ממש ביאור כללי בענין פגם דור המבול, והטעם שכמעט נחרב העולם אז בהבאת מי המבול לשחת כל בשר אשר על הארץ.

א.

שתי המדרגות של נח - לפני המבול ולאחריו

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה פְּדוּרֹמָיו אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ (בראשית, ט, ט), ופירש רש"י: בדורותיו - יש מרבנותו דורשים אותו לשבח - כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי - לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קח, ע"כ).

יש להבין מדוע דורשים את נח לגנאי, ומחשיבים אותו כראש לגוים

ולכאורה הדבר נפלא מה שיש דורשים אותו לגנאי, שהרי מאחר שהתורה עצמה מעידה ש'נח איש צדיק תמים היה', איך יתכן שבאו רבותינו להפחית מעלתו ולדרשו לגנאי לומר שאילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. וביותר קשה, שהרי למעשה אכן רואים שאין אנו מתייחסים כלל אחר נח האיש צדיק, אלא הוא נחשב ראש רק לאומות העולם, והגוים בלבד הם המכונים בשם 'בני נח', ואילו בני ישראל ממשיכים את ייחוסם רק אחר אברהם אבינו. והדבר טעון הסבר וביאור, איך נהיה צדיק תמים זה להיות הראשית והשוורש לכל עמי הארץ ולא לעם הקודש.

קודם המבול נחשב נח לצדיק יסוד עולם'

ויישוב הדבר הוא, במה שיש לדעת שחיי נח נחלקו לשנים, קודם המבול, ואחרי המבול. ושתי הדיעות המובאות ברש"י הי' דורשים אותו לשבח' והי' דורשים אותו להיפך' עוסקות בשתי תקופות שונות שבחייו.

דהנה מצד מדרגתו של נח שבה עמד עד זמן המבול, הוא נדרש לשבח - צדיק תמים בדורותיו, שכל אותן הדורות שלפני המבול מאדם עד נח היו מכעיסין ובאין עד שהביא הקב"ה עליהם את מי המבול (אבות פ"ה מ"ב), ובזמן ההוא נחשב

נח לצדיק יסוד עולם, שהרי על ידו בא קיום העולם בשעת המבול. ובבחינה מסויימת אפשר גם להחשיבו כשוורש לכלל ישראל שיצאו ממנו.

פטרון הגליון - חשוון

נתנדב ע"י ידידנו הנכבד
מוה"ר מנשה פרענקל הי"ו

לע"נ אביו הרה"ח ר' נפתלי הירץ בן הרב מנשה ז"ל
נלב"ע י' חשוון תשפ"ב לפ"ק

ב. בריאת העולם הביאה שמחה גדולה לפני ה', אך בדור המבול נשחתה הארץ, וה' נתעצב אל לבו. ונטיעת הכרם אחר המבול באה כדי להשיב את השמחה העליונה למקומה.

ג. שמחה אמיתית היא רק מכח הנשמה, ועל כן נכון היה לנח להתחיל בנטיעת זית - המורה לאור הנשמה, כמו שנרמז לו בעלה זית שבפי היונה, אך יינו של נח הרבה תאוה חומרית - ולא את השמחה הנכונה.

בריאת העולם הביאה שמחה גדולה לפני ה'

כי הנה נודע שבריאת העולם גורמת שמחה גדולה לפני השי"ת, וכדרך שאמרו ז"ל לגבי יום הקמת המשכן (מגילה י'): 'ש'אותו היום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ', ומכאן למדנו שגם ביום בריאת שמים וארץ היתה שמחה יתרה למעלה. וכן מצינו שש"ר העולם משורר ואומר 'יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו' (תהלים קד, לא; חולין ט), כי כאשר כבודו ית' מתגלה בעולם, נגרמת מזה שמחה נשגבה לפני השי"ת, ולתכלית זו ברא הקב"ה את כל העולם. [ושלימות שמחה זו תתקיים רק לעתיד לבוא בעת תיקון השלם, שאז יופיע כבוד ה' בכליל הדרו בכל העולם כולו, ואזי ישמח ה' במעשיו בשלימות (ראה ויק"ר ב. כ. א.)].

בחטאי אנשי דור המבול הושחתה הארץ, וגרמה 'ויתעצב אל לבו'

וכאשר חטאו אנשי דור המבול ורבה רעת האדם בארץ, גרמו בחטאיהם העצומים שיתעלם כבוד ה' שצריך להתגלות בעולם, ונגרם מזה שכל הבריאה כולה איבדה את חינה בעיני השי"ת. ועל כך נאמר (י. יא) 'ותשחת הארץ לפני האלקים', וביארו בוזה"ק (ח"א סא) שעומק כוונת הכתוב בזה היא לומר, **שמדת המלכות העליונה, המכונה בשם 'ארץ', נשחתה כביכול וכבר לא מצאה חן בעיני הקב"ה.** והיינו שהבריאה כולה התלויה במדת המלכות - לא העלתה חן למעלה. ועל כך במקום שתביא הבריאה שמחה גדולה לפני הבורא ב"ה, היא גרמה את ההיפך מכך, וכמ"ש (פסוק ו) **'ויתעצב אל לבו'**, והיינו שכביכול עלתה עצבות בלבו ית' על מה שברא את העולם ועשה את האדם בארץ.

הצלת העולם ע"י התיבה - בזכות צדקות נח

ומאחר שכבר לא שמח הקב"ה בעולמו שברא, כמעט שנגרם מזה חורבן העולם ממש, כי הביא הקב"ה עליו את מי המבול, ומחה את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים^(א). **ואילו לא נח שמצא חן בעיני ה', לא היה קיום כלל לכל העולם ומלואו.** כי מצא הקב"ה נחמה כביכול בנח איש צדיק שלא נמשך אחרי חטאי הדור ההוא, ועם כל מה שהשחיתו אנשי דורו נשאר הוא 'צדיק תמים בדורותיו', ועל כן הצילו הקב"ה משטף מי המבול. **ולכן ציווה הקב"ה לנבנות לו תיבה - הרוזנת למדת המלכות,** והיינו שתבנה ותכונן בחו' מלכות המובדלת ומופרשת מחטאי דור המבול, ונשאר הוא ובניו בתוכה לפליטה גדולה, וממנו הושתת כל העולם אחר המבול.

בנטיעת הכרם ביקש נח לגרום שמחה ולתקן חטא המבול

והנה לאחר המבול כאשר יצא נח מן התיבה, התחיל העולם להתכונן ולהתחלל מחדש, ואז ביקש נח לתקן את פגם דור המבול שגרמו ענין 'ויתעצב אל לבו', ורצה לעורר השמחה העליונה שיש לו להקב"ה מהבריאה. ולכן עסק אז בנטיעת כרם, שממנו בא היין - הגורם שמחה, וכמו שנאמר (תהלים קד, טו) 'ויין ישמח לבב אנוש', והתכוון בזה **לגרום שמחה למעלה כביכול מקיום העולם, כדי שע"י תתקיים הבריאה וישמח ה' במעשיו.** וכמו כן נאמר בפסוק הנוכר 'יחל נח איש האדמה, וה'אדמה' רומזת למדת המלכות [כנ"ל בתיבת 'ארץ'], ומה שנעשה 'איש האדמה' רומז שעסק אז בתיקון מדת המלכות - הבריאה, ולגרום בה שמחה בנטיעת הכרם^(ב).

במקום תקנה - נמשך קלקול ונח נעשה ראש לאומות

אמנם למעשה פגם בנטיעה זו וכמו שיבואר, ובמקום שתיה השמחה נכונה וראויה כדרך שהיא למעלה, נמשכה ממנה קלקול גדול, וכענין 'וישכר ויתגלה בתוך אהלה', ולא נתקנה בזה השמחה למעלה בשלימות. ולכן לא

גרם לו כל הדבר אלא נפילה, שנדחה נח מהיות ראש לבני ישראל שתייחסו אחריו, ונעשה ראש לאומות העולם.

ג.

שלימות השמחה - כאשר היא מתחברת עם אור הנשמה

'יחל נח וגו' ויטע כרם'

וטעם הדבר שלא עלה ביד נח לתקן ענין השמחה הוא, כיון שה'כרם' שנטע היה בבחי' חול וגופניות - ולא בקדושה ורוחניות, וכטעם 'יחל נח', והיינו שהיה מקושר לחולין שהם היפך הקדושה.

'אור' שייך לנשמה, ו'שמחה' נובעת מהגוף

וביאור הדבר הוא, כי הנה ישנן שתי בחינות: ענין 'אור' ו'שמחה'. ה'אור' שהוא דבר רוחני ושמימי, הוא שייך לחלק הנשמה שבאדם, ומאידך ה'שמחה' שייכת בעיקר לחלק הגופני שבו, כי השמחה היא הביטוי החיצוני והגופני בפועל ממש לאור הנאצל שמרגישה הנשמה בפנימיות.

שלימות השמחה אינה אלא כאשר היא דבוקה בכח הנשמה

ולכן עיקר השמחה הנכונה היא רק כאשר היא מקושרת לאור הנשמה, והיינו שהיא אכן מבטאת את רגשי הנשמה, והיא דבוקה בכח הנשמה, ושמחה שכזו היא טובה וראויה. אמנם כאשר אין השמחה נובעת מכח הנשמה, והיא באה רק מצד הגוף, אזי היא מסוכנת בתאוות גשמיות, ואין זו השמחה הרצויה שרוצה הקב"ה ושמח בה בבריאת העולם.

נח צריך היה לנטוע תחילה אילן של זית - המורה על אור הנשמה

והכי נמי נאמר בענייניו בנטיעת הכרם של נח, כי הגם שכונתו היתה לטובה, שרצה לתקן את הקלקול שנעשה למעלה בענין השמחה בקיום העולם - אשר לכן נטע כרם דייקא שממנו בא היין הגורם שמחה כנ"ל, בכל זאת היה עליו מתחילה להגביר את כח האור והנשמה, ורק לאחר מכן היה יכול לעסוק גם בתיקון ענין השמחה. ולפי זה נאמר שהיה לו לנח ליטע בתחילה 'זית', שממנו יוצא שמן המביא 'אור', המרמז להגברת כח הנשמה, ורק אח"כ יכול היה להתעסק בנטיעת כרם הא'ף' - המביא שמחה של הגוף, כי שמחה שכזו הדבוקה באור הנשמה היא אכן שמחה אמיתית וראויה. וזה נרמז בבב"מ ז"ל הנוכרים לעיל בפסוק 'יחל נח' - 'שעשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת', וכלומר שהוצרך לעסוק בתחילה בנטיעת הזית, הבא להגביר את חלק הנשמה, ולא בנטיעת שמחה הבאה מהגוף. ומאחר שלא השתדל נח רק בנטיעת כרם - המורה על כח הגוף בלבד, נכשל בשמחה נפולה ופסולה, ו'עשה עצמו חולין', ולכן נעשה ראש לאומות העולם שהם בבחי' חול, היפך ישראל עם הקדוש^(ג).

עלה זית בפי היונה - לרמז על הגברת אור הנשמה

וכבר בסוף המבול נרמז לו לנח דבר זה, שתיקון חטא אותו הדור הוא ע"י הגברת כח האור הבא מהזית דוקא. וזה כאשר באה אליו היונה לעת ערב 'והנה עלה זית טרף בפי', וע"י ידע נח כי קלו המים מעל הארץ (ח, יא). ורמזה לו בכך, שעיקר תיקון פגם המבול הוא בכח העלה הזית, והיינו בשליטת כח הנשמה על הגוף, ורק כאשר נתעורר

א נודע ששמחה זו שעליה עומדת כל הבריאה, היא השמחה הגדולה של יום שמיני עצרת, יום של 'חודא שלים' בין קוב"ה ושכינתיה, והיינו שביום הזה מוצאה השכינה הק' חן מאוד בעיני בעלה העליון כביכול, והקב"ה מתייחד ומתדבק עמה בשלימות. וביום הזה כביכול שמח הקב"ה בעולמו שברא, ע"י 'כבוד ה' המתגלה בו ביום בעולם, וזה מעין זמן העתיד שאזי יתקיים בשלימות 'ישמח ה' במעשיו'. ועל כן נקרא היום הזה 'יום שמחת לבו' של הקב"ה [וכבקשת כנסת ישראל ביום הזה 'שמני' כחותם על לבך' (שה"ש ח, ג; זוה"ק ח"ב קיד)], והוא עיקר זמן שמחתנו, ועל שמחת היחוד הנורא הזה מתקיים כל העולם, והיא גורמת קיום והעמדה לכל הבריאה.

והנה ידועים המה דברי המגיד מקאזניץ ז"ע (עבודת ישראל לשמיני עצרת) שעל היום הזה כיוונו חז"ל באמרם (תענית ז) גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ, ו"ל דהיינו שביום הזה שורה אותה השמחה שיש לו להקב"ה מהבריאה, וכמו שהיתה לו ביום שנבראו שמים וארץ כנ"ל. [וכמו כן יש לרמז בגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שענינו יחוד וחיבור שמים וארץ, כי יחד הוא תכלית ומטרת כל הבריאה, והוא הנפעל ביום יחודא שלים ע"י הגשמים המחברים שמים וארץ. ואכתמ"ב].

ובעת שחטאו אנשי דור המבול, גרמו קלקול ופגם ליחוד הנשגב הלוה הנעשה ביום הגשמים, והפכו את 'יום שמחת לבו לזיתעצב אל לבו', ולכן נהפך גדולת מעלת 'יום הגשמים' להיות 'אש' ומי מבול על הארץ, ובמקום שהיה קיום וחיזוק לבריאה מכח יום הגשמים, הביאו אליה שטף מים רבים אלו השחתה וכליה.

ב ויש לרמז בתיבת 'כרם', שהיא אותיות הקודמות לאותיות ל'ש"ן, אשר אלו הן מידות התיבה, שלש מאות אמה אורך התיבה, חמשים אמה רחבה ושלישים אמה קומתה (ו, טו), ולכן נטע נח 'כרם' העומד מעל מידות התיבה, בכדי להמתיק את מידות וצמצומי התיבה.

ג ועומק רב יש בדבר, כי פגם זה של הגברת כח הכרם (י"ן) לעומת ה'זית' (ש"ן-ט), הוא גם שורש פגם דור הפלגה, שאז נעשה ההבדל הסופי בין ישראל לעמים, ונחרו עם הקודש בלבד להיות לו לנחלה כיום הזה.

כי הנה כבר נתבאר במק"א בארוכה שחטא דור הפלגה הוא שרצו לאחוז במדת המלכות לבד, ולהגבירה על בחי' ז"א ו"א (ואכה"מ הארץ בביאור הדברים), ועל ידי כך נדחו האומות או לגמרי מחלק הקדושה. והכי נמי הוא בדין, כי 'שמון' מרמז לבחי' חכמה (מנחות פה), בחי' דבר, ואילו 'יין' שייך לבניה כנודע (וה"ק ח"ג קכז), בחי' נוק'. וכמו כן 'גפן' מרמז לאשה, וכטעם 'אשתך נכפן פוריה' (תהלים קנח, א), וכן השמחה יש לה שייכות אל האשה, וכמו שאמרו בגמ' (בבב"א טז) 'כל אדם שאין לו אשה שריו בלא שמחה', וכן מצינו בחז"ל (פסחים עב) ש'חייב אדם לשמח את אשתו'. וכאשר מנבירים את כח היין והשמחה לעומת השמן והאור, הרי זה כמו שאוחרים במדת הנוק' בלא בחי' ז"א.

ונמצא שמה שנעשה נח 'איש האדמה', וביארנו שבה לתקן את מדת המלכות, היה בזה איזה פגם, כי אחז במדה יתרה בבחי' המלכות לבד, ולא הגביר את כח הדבר. ודבר זה גרם ג"כ לחטאו של חם, שבעטיו קללו אביו באמרו 'עבד עבדים יהיה לאחיו' (ט, ט), כי גם עבדים שייכים למדת המלכות גרידא, וכדרך שהוקשו לקלקעות (ב"ק סג), וכמו כן הם חייבים במצוות כאשה (תה"ק ד), הרי שמדרגת עבד היא בבחי' המלכות לבדה, וכדרגת אומות העולם. ונמצא שמה שנכשל נח, היה השורש למה שיפגמו אח"כ גם דור הפלגה באחוז במדת המלכות לבד, וממילא נדחה נח ממעלתו בזה, ונעשה ראש לאומות שנפעלו בדור הפלגה.

וזה היה ג"כ טא המרגלים שהלכו לתור את ארץ כנען, שבאמת היה להם להביא גם 'ענף זית' - בחי' חכמה, שהוא עיקר שבח ארץ ישראל - שרוב שיעוריה כיתיים (ברכות מא), ואילו הם השליטו את דרגת הנוק' לעומת כח הדבר, שנטלו ממש רק 'אשכול ענבים' (במדבר יג, כט), המורה למדת בינה. ובכך חטאו והוציאו את דירת הארץ, ולפיכך לא זכו לבוא אליה ולרשתה. [וכמו כן נכשלו בזה נדב ואביהו שנכנסו 'שתי יין' למקדש (ויק"ר י, א), והיינו שהגבירו את כח הבינה, והעלימו את בחי' החכמה שצריך באמת להגביר על דרגת הנוק' (ראה שער הפסוקים להאריך לפר' שפיני). והדברים ארוכים ואכ"מ].

כח הנשמה אזי כבר יכולים לתקן ענין השמחה בשלימות, שישמח ה' במעשיו. אלא שלא הביין נח את הרמז, ובחר לעשות את התיקון בדרך שאינה מושלמת כנ"ל(1).

יינו של נח גרם תאוות עוה"ז - היפך השמחה הרצויה

ואכן חזינו בענין היין של נח, שמאחר שלא היה מקושר לאור הנשמה, נמשכו ממנו תאוות גופניות ופגם עריות, וכמ"ש א"ח"כ 'וירא חם אבי כנען' וגו'. כי כאמור השמחה הנכונה היא כאשר היא דבוקה באור הנשמה ומקושרת לחיי עולם הבא, ואילו שמחה של תאוות עולם הזה איננה שמחה נכונה כלל, ואינה מעוררת שמחה למעלה של 'ישמח ה' במעשיו'. ומאחר שהשמחה שבישבו נח לעורר לא היתה מחוברת לאור הנשמה, היתה לו שייכות עם חם אבי כנען, ונמשכו ממנה תאוות הבלי עולם הזה, שהם היפך השמחה של קדושה הבאה מדביקות בחיים נצחיים.

ד.

טעם גודל האיסור לשמוח בשמחת עכו"ם

אל תשמח ישראל אל גיל כעמים

והנה מאחר שאמרנו שמה שנדחה נח מלהיות הראשית לעם ישראל, ונהיה לראש לאומות העולם, אירע בעת שהתעסק בשמחה שאיננה רצויה ושלמימה לפני המקום, והיא שמחה שכחו הבאה מתאוות גשמיות וגופניות של עולם הזה שהיא היפך הקדושה והשמחה הנכונה של הופעת כבוד ה' בעולם, הנה מטעם זה מצינו במדת השמחה דייקא, שישנו דגש וחומרה יתרה מלהשתתף בשמחתן של העכו"ם, וכמו שנאמר (הושע ט, א: וראה בארוכה בגיטין ט: f) 'אל תשמח ישראל אל גיל כעמים'.

במדת השמחה מתברר ההבדל שבין ישראל לעמים

כי כאמור בענין השמחה מתבטא בעיקר ההבדל שבין ישראל לאומות העולם. כי בני ישראל שמחים רק בשמחה הנובעת מכח הנשמה המחוברת עם הגוף, והיא שמחה של חיי נצח, דבקות בחיי עולם הבא, שמחה של גילוי כבוד ה' בעולם בבחי' 'ישמח ה' במעשיו', ואילו שמחת העמים המדומה היא שמחה הבאה מצד הגוף בלבד, ומתדבקות בהבלי עולם הזה, תאוות גופניות וחומריות, והיא היפך השמחה הנכונה של הבריאה, ומעוררת ענין 'יתעצב אל לבו' הגורם לחורבן העולם.

טעם חומר איסור יינם של עכו"ם

ובזה נבין את הטעם שישנו חומר מיוחד בענין יין של עכו"ם, שהרי אפילו סתם יינם, וגם באופן שרק נגע בו עכו"ם ולא ניסכו לע"ז, אסור בהנאה (ש"ע י"ד ס' ק"ג ס"א). ובפירושו אמרו (שבת ז'): שאכן טעם הגזרה אינו משום חשש איסור תקרובת עבודה זרה, אלא 'משום בנותיהן', והיינו שההפרשה וההתבדלות מיינם של עכו"ם גורמת לפירוד בין ישראל לעמים. וההסבר בכך הוא לפי האמור, שייך שייך לכת השמחה, שבה עיקר החילוק בין יהודי לגוי, ואם ישנו ישראל יין עכו"ם - בנקל ייכשלו ב'בנותיהן'(2). ועיקר בירור ההבדל בין ישראל לאומות העולם הוא דוקא בענין השמחה הבאה מן היין, כי בני ישראל שמחים בחיבור הגוף והנשמה יחדיו, ואילו הגוים שמחים בתאוות הגוף בלבד.

ה.

ההבדל בין ישראל לעמים מתברר במדת השמחה

עומק הטעם שהאיסור על שמן של גוים לא נתקבל בישראל

והנה לעומת זאת, בענין 'שמן של עכו"ם' לא נתקבלה ההלכה בישראל לאסור אותו, שאף שביקשו לאסרו, רבי ובית דינו התיירוהו (ראה עכו"ז לו.), ועומק גדול

יש בדבר. כי הנה מציאות ה'אור' הבא מכח הנשמה הוא למעלה ממהות הגוים, ואין להם שייכות כלל בו, וא"כ לא שייך לברר שם את ההבדל בין ישראל לעמים, ואי אפשר לגלות את הבחירה בעם בני ישראל לעומת הגוים מצד מדרגת האור הפנימי, כי הרי אין לאומות שום שייכות אליו. ורק מצד השמחה הבאה מהגוף, שבוה יש גם לאוה"ע שייכות וקשר, הנה בזה דוקא יכולים לברר ולגלות את מעלת ישראל, שאפילו מצד גופם מובדלים ומפורשים המה מבין העכו"ם, כי אינם שמחים רק בשמחה של חיי נצח ועוה"ב והתגלות כבוד ה', משא"כ אומות העולם שמחים בחשכת תאוות עולם הזה והבלי.

ועל כן נאסר יינם של עכו"ם דוקא, כי במדת השמחה הבאה מהיין צריכים חומה גבוהה דלתים ובריה להבדיל בין ישראל לעמים, משא"כ בבחי' השמן והאור של הקדושה אין להם שייכות כלל, וממילא אין צורך בזה להבדל והפרש כל כך.

הבדל ישראל מהעמים ע"י קדושת המועדים ולא ע"י השבת

וזהו גם הטעם למה שעיקר הבירור בבחירת עם בני ישראל מבין שאר האומות בא מצד קדושת המועדים דוקא, אשר מטעם זה אומרים אז בתפלה 'אתה בחרתנו מכל העמים' [וזה נתברר בעיקר בשעת דור הפלגה], ולא מצד קדושת שבת [שנתבררה בדור המבול].

'שבת' היא בבחי' 'אור' - שאין לעכו"ם כלל שייכות אליו

כי הנה השבת היא מציאות של אור ונשמה בלבד, שהיא 'ומא דנשמא ולא דגופא' (וה"ק ח"ב רה:), וביום השבת יש לו לאדם נשמה יתרה (ביצה טו.), והיינו שהוא כל כולו מציאות של אור ונשמה בלבד. ולכן קדושת השבת אינה מתגלה ע"י ניסים הנראים לעין הגשמית כדרך שנתקדשו זמני המועדים, כי היא אור נעלה ונאצל של הנשמה דוקא המרגישה את אור קדושת השבת. ועל כן נמי ליכא מצוה מיוחדת של 'שמחה' ביום השבת, אלא הוא משתייך יותר ל'אור', וכדרך שמצינו כי קבלת פני שבת בא ע"י הדלקת נרות שבת, וזה מפני שהנשמה נקראת 'נר', כמ"ש (משלי כ, כו) 'נר ה' נשמת אדם'. וממילא טעמא נמי קובעת ההלכה ש'עכו"ם' ששבת חייב מיתה' (סנהדרין פח:), כי מאחר שקדושת השבת היא בבחי' אור ונשמה בלבד, הנה כאשר הגוי, שאין לו נשמה, רוצה להתקרב לקדושת השבת, הרי הוא מתבטל לגמרי ממציותו, כיון שנכנס לעולם שכזה שאין לו שום מציאות ואחיהו שמה.

אמנם בזה עדיין לא מתגלה הבחירה בבני ישראל מבין האומות, כי בדבר שאין לעכו"ם שייכות אליו כלל - לא שייך בזה ענין 'בחירה' בישראל לעומת אומה אחרת, שהרי זהו עצם מציאות בני ישראל שהם אנשי נשמה, וממילא הגוי שאין לו שייכות לנשמה אין לו שום מקום קיום כלל.

'יו"ט' מקושר ל'שמחה' - ובו דוקא מתגלה בחירת בני ישראל מבין העמים

ולכן עיקר הבירור והבחירה בבני ישראל באה רק מצד קדושת הרגלים, שהם 'מועדים לשמחה', ונעשו בהם נסים בפועל ממש לעיני הגוף. ועל כן יש מצוה לשמוח בהן בשמחת הגוף - בכשר וביין (פסחים קט:), כי מצד מדרגה זו מתגלה מעלת עם הקודש מבין האומות(3). שהרי מדת השמחה שייכת גם לאוה"ע, [ולכן החגאות של הגוים מכונים רק בשם 'אידיהן', לישנא דתברא [-שבירה] (ע"ז ב.), וכלומר שהם באים לידי מפלה ונפילה בלבד מכח חגאותיהם, אך בכל זאת אינם באים לידי מיתה כעכו"ם ששבת כו', כיון שיש להם שייכות למציאות השמחה הבאה מהגוף], ומכל מקום ניכר ונראה לעינים ההבדל והחילוק בין שמחתן של ישראל - בשמחה הדבוקה באור הנשמה, לבין השמחה וההוללות של העכו"ם בחיי הבלי עוה"ז, והנה בזה דייקא מתברר הבחירה בעם ישראל(4).

ד ראה להלן הערה ו' ביאור הדבר בעומק יתרה.

ה ולפי האמור לעיל, היינו הגברת כח הנוק' על כח הדכר.

ו והנה במה שנתבאר כאן ההבדל שבין קדושת שבת לבין מדרגת המועדים, יובן ביותר טעותו של נח לאחר המבול. כי הנה ביארנו ששבת היא בבחי' אור, וכפי האמור לעיל זה מורה למדת החכמה, בח' דכר, ומאיך המועדים שהם זמני שמחה, שייכים בעיקר למדת הבינה, בחי' נוק'. והשבת שהיא בבחי' חכמה, היא שורש למועדים - ספירת הבינה, המקבלת מהחכמה. והנה דור המבול טעו בענין דכר, וכנודע שרצו לאוהו בבחי' ז"א - דכר, ולא במדת המלכות - נוק' [ונתבאר בארוכה במקו"א ביאור ענינו ע"ד עבודה, שהם רצו לקבל כל ההשפעות מלמעלה באופן של מתנה ובלא עבודה כלל, ומטעם זה חטאו בהוצאת ז"ל, שענינו השפעה [בחי' דכר] - ובלו כלי לקבל [בחי' נוק'], ואכאמל"ב]. ועל כן כדי לתקן חטא דור המבול שטעו בענין הדכר, בא 'נח', שהוא בבחי' שבת - חכמה, וכמו שנתנו בשמו 'נח' - מלשון נייחא ומנוחה, ועבד לתקן בחי' שבת, וכמו כן התייבה שבנה מורה על מה שנתעלה העולם לשרשו העליון, למדרגת שבת הנכונה. וממילא טעמא בא ג"כ היונה עם העלה זית' טרף בפיה, להורות על תיקון מדרגת האור, בחי' חכמה, שנפגם בחטאי דור ההוא.

אמנם א"כ בא נח לתקן גם את מדרגת המועדים, בחי' שמחה, המשתלשלים מקדושת השבת, שגם הם יהיו כתיקונם, ואשר לכן נטע כנ"ל, והנה בזה נכשל בשמחה נפולה כמבואר לעיל, ונתברר שאין לו שייכות למדרגת קדושת ישראל, שיודעים אין לשמוח ברגל באופן הנכון.

ז וממילא טעמא חזינו כי מהות היהדות תלוי ב'אם', כי רק מי שאמרו מישראל נחשב כיהודי (ראה קידושין טו:), וזה מאחר שעיקר הבירור בין ישראל לעמים הוא מצד מדת השמחה, דרגת בינה, שהיא בחי' נוק' כנ"ל - וכענין מדרגת המועדים.

וכמו כן רואים שחג הסוכות, שמכל המועדים נועד הוא להיות 'זמן שמחתנו', והיינו ששורה בו השמחה במדה יתרה, בו מתברר ביותר ההבדל והחילוק בין ישראל לאוה"ע, וזה ע"י ה'סוכה' שהיא זכר לעניי הכבוד שהבילו בין ישראל לעמים (סוכה יא:), ראה בארוכה בגילוי דעהו קפ"ח, חג הסוכות דהאי שעתא, מאמר א').

ד. טעם חומר איסור יינם של עכו"ם הוא כי במדת השמחה ישנו חילוק והבדל רב בין ישראל לעמים.

ה. הטעם שהאיסור על שמן גוים לא נתקבל הוא כעין מה שהפרש ישראל מהעמים הוא ע"י המועדים ולא ע"י השבת, כי עיקר הבחירה בישראל באה מצד מדת השמחה ולא מצד האור.

א. היסוד של כלל ישראל הוא ביטול להקב"ה

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו וגו' (טו, ט).

אי' בורע קודש וז'ל: בנח היו נכללים כל ישראל שממנו נבנה העולם, ותמצא רמז שהר"ת של נ"ח איש צדיק תמים, גימטריא ישראל, עיי"ש. ויש לומר כי באותה שעה התחיל להתברר עניינם של כלל ישראל, המקושרים אל נח שניצל ממימי המבול. ואכן כלל ישראל גם מכונים בשם 'עברים' (שמות ג, יד) על שם שעברו את ים סוף (שפירא ג, ט) וניצלו ממימי, ואכן ידוע כי בקריעת ים סוף נחשבת ה'להיה' של כלל ישראל, והרי זה גם כן ידוע כי שניצל מן המבול.

והענין בזה הוא, כי המים הם נקום שאי אפשר לבריות היבשה להיות בו, ואכן בתחילת הבריאה לפני שהיו כל הבריות, היה העולם במצב של 'מים במים', ולכן גם עתה אי אפשר לבריות היבשה להיות בתוך הים, ויש לבאר את מהותם ועניינם. ויש לומר בזה, כי 'דמים' הוא בני 'ביטול', הדיינו שכל מהותם של הדמים היא ביטול במציאות, ולכן אין מי הים סותרים את מהותם, כי הם בעצמם נהיים חלק מן הים [עד כדי כך שההלהב פסוקה כי אפשר לטבול בעינו של דג (ויחם ג, כב)], כי הוא כמו חלק בלתי נפרד ממי הים]. ונמצא כי כל הענין של הים הוא, שהוא מקום של ביטול במציאות, וכל מי שיש לו מציאות בפני עצמו מתבטל ומת שם, ורק מי שכל מהותו היא ביטול במציאות, יכול להיות שם.

וזו היא מהותם של כלל ישראל, שהם העם אשר כל עצמיותו היא חטיבה אחת של ביטול במציאות אל הקב"ה, ולכן הם העם שעברו את הים ונשארו בחיים, ומושרשים עוד בימי נח שניצלו מן המבול. כי כל אותם הנשמות שמתו ונאבדו בעת המבול, היינו שלא היה להם את הביטול הנדרש לצאת מהם כלל ישראל, ועוד היו צריכים להתברר ע"י גלגולים ותיקונים נוספים. אבל כלל ישראל הם העם אשר מהותו ומציאותו, וגם חייתו וקיומו, היא אך ורק מן הביטול אל הקב"ה.

ואיתא בזה"ק (ח"ג רמ"ג) כי בעצם היו דור המבול צריכים לקבל את התורה, ואכן אמרו חז"ל (ובחים קט"ו) כי בשעת מתן תורה באו אומות העולם אל בלעם ושאלו אותו אם הקב"ה חוזר ומביא מבול אל העולם. והענין הוא על פי המבואר, כי התורה הק' היא דבר ה', והיא 'דעת תורה' המבטלת לגמרי את דעת בני האדם מצד עצמם. ואומות העולם שאינם רוצים להתבטל אל הקב"ה מגיעים בזה לידי ביטול והעדר במציאות, והם מרגישים ממש כמו מבול שבא עליהם לבלותם. אבל כלל ישראל הם הדין הגמור, כי אדרבה הם מקבלים את כל יסוד ושורש חיותם וקיומם מן הביטול אל הקב"ה.

ולכן נרמזו כלל ישראל גם במידות תיבת נח אשר שם נשאר קיום המציאות בזמן המבול, כי מדות התיבה הם ש' אמות אורך, ג' אמות רוחב, וז' אמות קומה, והנה ש' ג' ל' במילואם (שי"ח ט"ז ל"ד) עה"כ הוא כמנין 'ישראל', אשר כלל ישראל עברו ים וניצלו.

וכל זה הענין הוא גם ענין הטבילה במקוה טהרה, אשר הוא כניסה אל תוך המים. ואכן 'טביל' הוא אותיות 'בטל', כי האדם מתבטל ממציותו העצמית בתוך המים. ואז הוא מתחדש ונהיה בריה חדשה הבטלה אל הקב"ה. ולכן יש עיקר גדול בענין הטבילה באשמורת הבוקר של חג השבועות, כי על ידי זה מתבטלים וזוכים לקבלת דעת תורה.

ב. קדושת הצדיקים היא קדושה עצמית למעלה מן הבחירה

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו וגו' (טו, ט).

אי' ברש"י 'בדורותיו' יש מרבותיו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. עוד איתא ברש"י: 'את האלקים התהלך נח'. ובאברהם הוא אומר 'אשר התהלכתי לפניו', נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בעצמו מאלוהי. והנה דעת הדורשים לגנאי לכאורה צ"ב, שהרי הפסוק בפירוש משבח כי הוא 'איש צדיק תמים', ומהיכי תיתי נאמר כי כוונת הפסוק היא לגנאי.

אכן הנה ככל התורה כולה כמעט לא נמצא שישבחו את אחד הצדיקים על מעשיו אשר בהם התעלה להיות צדיק וכדו', ובכלל לא מוזכרים את שם התואר 'צדיק' על אחד מהם, אשר זה התואר מורה על צידוק המעשים והבחירה בטוב, אלא מדברים על מעשיהם וענייניהם כמות שהם. כמו שהעיר הרמב"ן בפרשת לך לך (ב, א-א) שכתוב בתורה על ציווי הקב"ה לאברהם אבינו ללכת מארצו ומולדתו ובית אביו אל ארץ אשר יראהו, והקב"ה מבטיחו על זה הבטחות וברכות גדולות, ואין הכתוב מונה את שבחו לפני כן כלל. וכך גם מציוו בכמה צדיקים, כגון משה רבינו ואהרן הכהן שלא נזכר עליהם כמעט מעשים מיוחדים בטובם, והפסוק מיד מתחיל בנבואת משה וכו'. ובהו יוצא נח מן הכלל, כאשר הכתוב משבח על מעשיו הטובים מיד בתחלת עניינו.

והענין בזה הוא, כי אחר שהצדיק בוחר בטוב ועושה מעשים ראויים, הרי הוא זוכה עוד יותר, ומגלה את עצמיות קדושת נשמתו, באופן שהוא למעלה מכל מעשיו ופעולותיו. כי היא קדושת עצם נשמת ישראל המאירה בו באופן נפלא, ובהו הוא מוצא הן בעיני השי"ת למעלה מכל מעשיו ובהירתו הטובה. ולכן מדבר הכתוב תמיד על עצם מדרגת הצדיק ועיקרה, ולכן מוזכרים את שמו של הצדיק כמות שהוא, כלומר שעצמיותו של 'אברהם' ושל 'משה' וכדו' היא עיקר הצדקות שלו, וזהו הטעם לכך שהקב"ה בחר ורצה בו.

ולפי זה, כאשר הפסוק בא לשבח את נח ולומר שהיה איש צדיק תמים וגו', הרי לנו כי הוא עצמו עוד עמד במדרגת הבחירה והמעשים טובים הבאים מצידו, ועוד לא היתה לו שייכות עם גילוי עצמיותו. וזו היא גנותו של נח, שלא הגיע לגלות את עצם קדושת נשמתו כמו אברהם אבינו. ולכן כינה הכתוב את מעשיו הטובים של נח בשם 'תולדות נח', להורות שאין הם עצמיותו של נח, אלא המשכה ותולדה מעצם עצמיותו, ולא זכה לגלות את קדושתו העצמית במעשיו הטובים. וזה עצמו היה הטעם לכך שלא זכה נח להציל את בני דורו, כי הצדיק שמגלה את קדושת עצם הנשמה, יכול לעורר ולגלות קדושה זאת אצל כולם, שהרי אין זה דבר התלוי בבחירתו הטובה של הצדיק. אבל נח שהיתה כל צדקותו תלויה בבחירתו הנכונה, לא היה יכול לעורר זכות על בני דורו.

וכל קדושת כלל ישראל היא קדושת עצם נשמות ישראל, שנתבררה על ידי האבות הק'. ולכן לא זכה נח שכלל ישראל יתייחסו אחריו, אלא אדרבה אומות העולם נקראים 'בני נח', וכלל ישראל הם צאצאי האבה"ק שגילו והמשיכו את קדושת עצם נשמות ישראל. וזהו שאמר הכתוב 'את האלקים התהלך נח', ופי' רש"י 'שהיה צריך סעד לתמוכו'. כי כל עוד שהצדקות תלויה בבחירה ובמעשים הטובים, עדיין אין זה דבר עצמי שאינו מתבטל, וצריך הוא תמיד סיוע מלמעלה שאכן יבחר בטוב ויעשה מעשים נכונים. אבל אברהם אבינו שגילה את קדושת עצם הנשמה, הרי זו קדושה נצחית וקיימת בתוקף לעד, ולכן אמר לו הקב"ה 'התהלך לפני והיה תמים'.

ג.

נח נערך כנגד אברהם אבינו באותם שנים שחיו ביחד

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו וגו' (טו, ט).

אי' ברש"י: 'בדורותיו' יש מרבותיו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. והנה לפי שני שיטות אלו מעריכים את נח מול אברהם, אם לשבח או לגנאי. ויש לרמז על כך בלשון הפסוק 'אלה תולדות נח', נח וגו', כי ידוע שאברהם אבינו נולד עוד בחיי נח, והיה בן 'נח' שנים בפטירתו, כמו שנתן האבן עזרא סימן בפירושו על זה 'אברהם בן נ"ח בשמת נח'. ולכן כפל הכתוב 'נח נח', כי תולדות מעשיו של נח נתגלו באותם 'נח' שנים, כאשר היה חי יחד עם אברהם אבינו, ולחד מאן דאמר נתגלה או גנתו לעומת אברהם, ולאידך מאן דאמר נתגלה אז שבחו.

ד.

נח היה צריך להיות צדיק גוזר והקב"ה מקיים

ואני הנני מקים את בריתי אתכם (טו, ט).

כתב רש"י: 'מסכים אני עמך, שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה,

עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם עוד' וכו'.

הנה לפני המבול לא התפלל נח על הצלת בני דורו, וי"ל שהיה זה לפי שלא האמין בכחו של הצדיק החביב כל כך בעיני ה', עד אשר הקב"ה גזר גזירה והצדיק מבטלה (תנ"כ רב"ה, ט). ולכן כאשר אמר הקב"ה לנח כי הוא מסכים עם המלאכים, ועתיד הוא למחות את כל היקום, לא ידע נח כי יש לו כח יותר מן המלאכים, והוא יכול אפי' כביכול לבטל את גזירותיו של הקב"ה, ולכן לא התפלל על בני דורו.

אכן אחר המבול כבר השיג נח את גדול חביבותו של הצדיק בעיני ה' [וי"ל בזה כי השיג זאת מכה ברית הקשת, שאמר לו הקב"ה שלא יבטל ברית זאת לעולם]. אשר ברית הקשת רומז על קדושת הצדיק כדאי' בזה"ק, וראה נח כמה חביבה מדה זו בעיני ה', ואכמ"ל, ולכן כאשר אמר לו הקב"ה שיעסוק בפריה ורביה לא הסכים לכך, והיה בבחי' צדיק המבטל גזירות עליון, עד שנשבע לו הקב"ה שלא יביא עוד מבול בעולם.

ולשון הכתוב מורה ובה על שינוי זה שחל בהנהגתו של נח, כי באותו מטבע הלשון שאמר לו הקב"ה כי הוא מסכים עם המלאכים, כאשר אמר לו הקב"ה (שם ג, י) ואני הנני מכיב את המבול מים על הארץ, ואז נכנע נח לזה. הנה כאן דרש בתוקף שיבטיחו לו מן השמים הבטחה שלא יהיה עוד מבול, ובהו הציל את העולם כולו מן המבול, ואמר לו הקב"ה את הבטחה באותו הלשון של ואני הנני מקים את בריתי, להראות כי עכשיו נהג להיפך ממש מהנהגתו הראשונה.

ה.

נביאותו של עבר בקריאת שמו של פלג

ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן (י, כח).

כתב רש"י: 'נפלגה' נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם, למדנו שיהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד' וכו'. עוד אי' ברש"י: 'יקטן' שהיה עניו ומקטין עצמו' וכו'.

יש לדייק למה למדנו על נביאותו של עבר רק ממה שקרא לבנו 'פלג' ע"ש דור הפלגה, ולא ממה שקרא לבנו השני 'יקטן' והתנבא בזה שיהיה עניו ומקטין עצמו.

ויש לבאר בפשטות, כי כל איש לו ניצוץ של רוח הקודש לתת לבנו שם המתאים ע"פ שורש נפשו ותכונותיו כדאי' בספח"ק, ולכן מזה שנתן אל יקטן שם שהתאים לעבודתו העצמית במשקל ימי חייו אין כל ראייה שהיה עבר נביא. אבל ממה שקרא לפלג על שם מה שארע בעולם עם בני דורו בסוף ימיו, ואינו מקושר כלל לעבודתו ותכונותיו הפרטיות, מזה שפיר יש להביא ראייה על נביאותו של עבר.

ו.

ע"י ענוותנותו זכה יקטן להשפעת י"ג מדות הרחמים

ושם אחיו יקטן (י, כח).

כתב רש"י: 'יקטן' שהיה עניו ומקטין עצמו, לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו'. הדיינו כי בפסוקים הבאים נזכרו י"ג משפחות שיצאו מיקטן.

ויש לומר כי זכה יקטן ע"י ענוותנותו ל"ג משפחות, שהם כנגד י"ג מדות של רחמים. והענין הוא כי הי"ג מדות של רחמים מכונים בזה"ק (ח"ב קל"ב) בשם גאות ה', כי בהם הקב"ה מראה את גדלו ומדת גאוותו הקדושה, כאשר הוא משיפע רחמים גדולים על כל יושבי תבל. ומי שמקטין את עצמו, הרי הוא זוכה להשפעת גאוותו של הקב"ה [שהרי המתנאה הוא כדוחק רגלי שכונה (עי' ברכות מ"ג), והקב"ה אומר עליו 'אין אני והוא יכולין לדור בעולם' (סוטה ה), וא"כ בודאי כי המתנאה בעצמו כל יראה גאות ה']. ויש לרמז על י"ג המדות בשמו של יקטן, שכן 'יקטן' הוא בני' י"ג פעמים י"ג, כנגד שלמות י"ג המדות באופן שהן נכללות זה בזה.

שנות דור ודור:

היינט איז שווערער צו זיין פרייליך – אבער מען קען אנקומען דערמיט אסאך ווייטער

א. שמחה מה זה: ריכטיג אפטייטשן דעם מהות פון שמחה

בעפארן קריג האט מען גוט פארשטאנען א מוסר ספר 'כמו שהוא' | מען האט געלעבט אינעם זעלבן סארט וועלט ווי דער מסילת ישרים | ווען מען האט געלערנט אז מען דארף זיין פרייליך – האט מען באלד פארשטאנען וואס דאס מיינט | היינט האט זיך די וועלט גענצליך געטוישט פון אויבן ביז אונטן | דער נפש האדם איז זייער צומישט און קאמפליצירט | ער ווייסט נישט וויאזוי אפצוטייטשן די גלאטקייט פון א מדה | ער ווייסט נישט וואס מיינט שמחה און עצבות | ער מיינט אז שמחה מיינט טאנצן אדער וויצעלען | ער מיינט אז עצבות מיינט ערנסטקייט | אינ'אמת'ן מיינט עצבות – א נישטגלייט און ווערדלאזיקייט אין לעבן | מאכן א ווערטל איז נישט שלעכט | עס איז אבער נאר אן אויסדרוק פון שמחה | עס העלפט פאר די סיבה ארום אים | אבער דאס איז נישט דער עיקר

ב. לא לקלים המרוץ: א לייכט לעבן מאכט נישט פרייליכער

אמאליגע צייטן האט מען געהאט אלע סיבות פארוואס צו זיין בעצבות | איין זענען געווען זייער ארים | די קינדער זענען געגאנגען שלאפן הונגעריג | ווינטער איז געווען קאלט אין שטוב | מענטשן זענען נפטר געווארן יונג | מען האט געליטן פון די גוי'אישע שכנים | עס איז נישט געווען קיין ישיבות פאר די בחורים און כוללים פאר די אינגעלייט | פונדעסטוועגן זענען אידן געווען גוטמוטיג און לוסטיג | היינט איז אלעס באקוועם און צוגעשטעלט | מען האט צו עסן ברייח | מען האט אנגעהייצטע הייזער | רוב מחלות האבן מעדעציניען | מען לעבט לענגער ווי אמאל | מען ליידיט נישט פון די גוים | די בחורים האבן פיינע ישיבות | פונדעסטוועגן איז מען היינט אזוי פארזונקען אין עצבות | די פסיכילאגן קענען נישט נאכקומען דעם פארלאנג | דוקא ווייל לעבן איז היינט אזוי לייכט און ביליג – איז דאס ווערד פון לעבן אזוי געפאלן | היינט דארף מען מער חיזוק אויף שמחה

ג. ישת חושך סתרו: דער חושך זעלבסט שרייט – אט דא ליגט דער אור באגראבן

די היינטיגע עצבות האט טאקע פראקטישע הסברים | די שאלה איז אבער: פארוואס פריט מען אזוי פון הימל | דאס איז דער חסיד'ישער וועג אנצוקוקן יעדע זאך פון אויבן אויף אראפ | די סיבה פונעם היינטיגן עצבות איז דער קללה פון 'ואתה תשופנו עקב' | דער נחש בייסט אינעם עקב פון אדה"ר | מיר זענען געליגן ביים 'עקב' | דער ביש האט אונז באטראפן | זיין ביש ווארפט אריין דעם מענטש אין 'מיתה' | עצבות איז מיתה | דער מענטש איז אלעמאל מיר און וויל שלאפן | ער האט נישט ליב צו לעבן | ער שפירט נישט אריינשט | אלעס איז ביי אים ווי זאמד | ווען עס איז נישטא קיין חיות – איז א סכנה נישט אריינצופאלן אין ענוה פסולה | פון דארט ביי יאוש איז א חוט השערה | פון דארט איז ער שוין אפן צו 'כל מה שלבו הפך' רח"ל | ווען עס איז נישטא קיין חיות איז נישטא קיין כח אוועקצושטופן אלע בלבולים | היינט דארף מען אריינלייגן אלע כוחות דייקא אויף שמחה | אויב די סט"א קעמפט אזוי שטארק דערויף – מוז זיין אז דארט ליגט אלעס באהאלטן | היינט אויב מען איז זוכה צו שמחה – איז מען זוכה צו א גרויסן אור

א

שמחה מה זה: ריכטיג אפטייטשן דעם מהות פון שמחה

די שמחה פון אן ענובד ה' - ער דינט אזא גרויסן רבוש"ע

דער מסילת ישרים דא אין פרק יט, צושמועסט זיך איבער דעם ענין פון 'שמחה' אין עבודת ה', אז דאס איז אן ענין און א תוצאה וועלכע וואקסט ארויס פון אהבת ה'. און ער שטעלט אוועק, אז דער עיקר שמחה פון אן ענובד ה' דארף זיין, מיט דעם עצם מציאות וואס ער איז זוכה צו דינען אזא גרויסן באשעפער. און ווי מער ער איז משיג גדלות הבורא - אלץ מער ווערט די שמחה גרעסער, אז ער איז זוכה צו דינען אזא גרויסן בורא כל עולמים.

היינט פעלט אויס מסביר צו זיין יעדן מושג אין עבודת ה'

איידער מען וועט אריינגיין און אויסשמועסן (אין די קומענדיגע גליונות א"ה) דעם 'חיוב' פון שמחה, דער 'כח' און 'תועלת' פון שמחה, די 'עצות' וויאזוי צו ווערן בשמחה וכדומה - וועט מען קודם אביסל אויסשמועסן דעם 'מהות' פון שמחה, וואס דאס מיינט פאר א 'היינטיגן' בחור. ווייל היינט מוז מען צונעמען יעדן מושג וואס מען לערנט אין מוסר ספרים און עס מסביר זיין וואס דאס מיינט; ווי מען וועט קודם דאס זעלבסט מרחיב זיין.

אין דער אמאליגער נארמאלער וועלט האט מען נישט געדארפט אזויפיל הסברים

פארצייטנס, אין דער אלטער היים, ווען א איד האט געלערנט א שטיקל מוסר ספר, האט ער דאס גלייך געקענט אריינגעמען אין הארץ און עס מקיים זיין, ווייל די וועלט פון דער אלטער היים, איז דער שפראך פונעם מסילת ישרים געווען גענוג קלאר און דייטליך פארן נפש פונעם דעמאלטדיגן דור. אין אנדערע ווערטער: אמאל איז דער מענטש געווען א נארמאלער מענטש מיט א געזונטן נפש, און אלעס איז געווען אדער שווארץ אדער ווייס, מען האט

געקענט קלאר אנווייזן: די פעולה איז 'גוט' און די פעולה איז 'שלעכט'! דאס איז 'ענוה' און דאס איז 'גאוה'. און ווען מען האט געלערנט א מוסר ספר, האט יעדער קלאר געוואוסט וואס ער דארף צו טון, פשוטו כמשמעו.

היינט איז דער מח נישט אויסגעשטעלט צו טראכטן גראד

היינטיגע צייטן - בעיקר זינט די צווייטע וועלט מלחמה - האט זיך די וועלט אזוי שטארק געטוישט, דער גאנצער מצב העולם און מהלך החיים איז אזוי אנדערש פון די צייטן פונעם מסילת ישרים, אז עס איז ממש געווארן א נייער סארט נפש האדם! אמאל האבן מענטשן געטראכט פשוט און גראד, אבער היינטיגע מענטשן זענען זייער צומישטע נפשות. אין א געוויסן זין טראכטן אפשר די היינטיגע מוחות טיפער ווי אמאל, אבער מען טראכט נישט גלאטיג און מיושב'דיג. און דערפאר איז זייער שווער צו נעמען די ווערטער פונעם מסילת ישרים און עס פשוט גיין טון אויף למעשה, ווייל מען פארשטייט נישט וויאזוי מען טוט דאס! מען פארשטייט נישט גענוי וואס דאס מיינט! היינט דארף אויף יעדע זאך א באזונדערער 'פירוש' לפי הדור' - מסביר צו זיין וויאזוי מען איז עס מפרש בזמן הזה.

דער נפש איז אזוי פארדרייט אז מען ווייסט נישט די עברי טייטש פון א מדה

אין אנדערע ווערטער: דער מענטש איז היינט אזוי קאמפליצירט, אז ער קען נישט זיך זעלבסט! ער ווייסט ניטאמאל ווי ווייט זיין נפש איז פארדרייט מיט אלערליי קרומקייטן און פארדרייטקייטן. אז קיין שום זאך איז שוין נישט פשוט און גראד! עס איז נישט אזוי זיכער אז דאס קומט פון 'גאוה' און יענץ קומט פון 'ענוה', וכדומה ביי אלע מדות. און דערפאר איז היינט

נקודות:

היינט מוז מען יעדע זאך אויסשמועסן אין דער לענג און דער ברייט, מען מוז אפערנען די זאך בשורש און מען מוז אויפויקלען אלע נבכי הנפש וועלכע זענען פארקניפט אין דער מדה, מען מוז עס מפרש זיין לויטן היינטיגן מציאות און וואו דאס קלאפט אויס אינעם היינטיגן ענין ווערט נתקרב אל הלב און מען ווערט גרייט עס אנצונעמען און מקיים זיין.

דער היינטיגער בחור'ל ווייסט נישט וואס 'שמחה' מיינט

וויפיל מען מוז היינט מאריך זיין אויף יעדע מדה - דארף מען אסאך מער מאריך זיין און מרחיב זיין, ווען עס קומט צו דער מדה פון 'שמחה'. ווייל פארצייטנס, ווען א איד האט געלערנט אזא שטיקל מסילת ישרים, וועלכער זאגט אז א איד דארף זען צו זיין פרייליך מיט די זכיה אז ער קען דינען אזא גרויסן רבונו של עולם - איז ער באלד נתערור געווארן און ער געווען זייער קלאר וואס ער האט צו טון, ער האט געגעבן א טראכט אריין איבער זיין זכיה, און זיך משמח געווען מיט זיין עבודת ה'. אבער היינטיגע צייטן וועט א מענטש נישט אזוי לייכט ווערן פרייליך נאכן לערנען אזא שטיקל מסילת ישרים, ווייל עס זענען פארהאן שרשים בנפש וועלכע זענען נישט אוועקגעשטעלט ריכטיג, וואס דאס לאזט אים נישט זיין פרייליך. דעריבער מוז מען זיך דערגרינטעווען אביסל טיפער, און אפטייטשן און אנצייגן - לויטן היינטיגן שפראך - וואס מיינט 'עצבות' און וואס מיינט 'שמחה'.

ער מיינט אז דער לייכטיזיגער איז בשמחה

ווען מען וועט אפשטעלן א בחור'ל און אים פרעגן: "וואס מיינט דאס 'שמחה'?" ווער איז דער פרייליכסטער בחור אין ישיבה?!" בדרך

דער ריכטיגער אפטייטש אויף 'עצבות' איז: "ער האט נישט קיין אינטערעסע צו לעבן! דאס לעבן איז אים זייער לאנגווייליג!". און דער ריכטיגער אפטייטש אויף 'שמחה' איז: "ער האט א חיות! ער האט הנאה פון זיין לעבן! זיין לעבן טראגט ביי אים א באדייט און א ווערד!". און דעריבער קען גאר זיין, אז דער בחור וועלכער זאגט א גאנצן טאג ווערטלעך - ליגט אין א טיפן עצבות! ער האט נישט קיין טעם אין לעבן, ווידעראום, דער ערנסטער בחור וועלכער זיצט און לערנט פלייסגיג איז מעילן ווייט פון עצבות! זיין לעבן טראגט ביי אים א געוואלדיגן משמעות!

כלל וועט ער ענטפערן: "שמחה" מיינט, אז מען דארף אנצינדן א מוזיק טעיפ און טאנצן און שפרינגען! דער פרייליכסטער בחור אין ישיבה איז דער וועלכער זיצט א גאנצן טאג אין קאווע שטיבל און מאכט ווערטלעך, אז יעדער האלט זיך ביי די זייטן!". ווידער, ווען מען וועט אים פרעגן: "וואס מיינט 'עצבות'?", וועט ער זאגן: "עצבות" מיינט, יענער ערנסטער בחור וועלכער זיצט און לערנט מיט אן ערנסטקייט, ער זאגט נישט קיין ווערטלעך, און לאכט נישט ווען א צווייטער זאגט א ווערטלעך, ער רעדט נישט קיין סאך מיט אנדערע, נאר ער זיצט זיך אין ווינקל און לערנט פלייסגיג". דאס איז א גוטע דוגמא צו פארשטיין, ווי ווייט דער היינטיגער דור פארשטייט נישט די עברי טייטש פון א מדה. דער נפש איז אזוי פארדרייט, אז מען ווייט שוין נישט וואס עס מיינט 'עצבות' און וואס עס מיינט 'שמחה'.

עצבות מיינט, ער האט נישט קיין טעם אינעם לעבן

דער ריכטיגער אפטייטש אויף 'עצבות' איז: "ער האט נישט קיין אינטערעסע צו לעבן! דאס לעבן

דער חילוק צווישן אן 'אויסדרוק' פון שמחה, ביי שמחה ממש
הבהרה: מען מיינט נישט דא שולל צו זיין, אז א מענטש טאר נישט אמאל מאכן א ווערטל און געבן א שמייכל, אדער אמאל כאפן א טענצל מיט מוזיק, בפרט ביי א חתונה וכדומה. די אלע זאכן זענען נישט אפגעפרעגט, פארקערט, עס קען אפילו אמאל צוהעלפן צו שמחה, בפרט ביי די סארט מענטשן וועלכע זענען בטבע לוסטיג און לעבעדיג, וואס זיי דרוקן אויס זייער שמחה מיט א וויץ אדער מיט א טענצל וכדומה. און עס איז זייער וויכטיג אז אין יעדע סביבה זאלן זיין אזעלכע מענטשן, ווייל דאס האלט פריש און מונטער די גאנצע סביבה ארום. מען דארף אבער אלעמאל געדענקען, אז דאס איז בלויז אן 'אויסדרוק' פון שמחה, אבער דאס איז נישט דער שורשידיגער אפטייטש פון שמחה און אודאי נישט דער 'מקור' פון שמחה, און מען קען נאכאלץ זיין בעצבות - אפילו אויב מען פירט זיך אויף וויצלנדיג און שמייכלדיג, און מען קען זיין בשמחה - אפילו אויב מען איז אן ערנסטער סארט מענטש.

ב.

לא לקלים המרוץ: א לייכט לעבן מאכט נישט פרייליכער

די לעבנס באדינגונגען זענען היינט זייער לייכט אבער דאס לעבן זעלבסט איז זייער שווער
 אינעם היינטיגן דור דארף מען אסאך חיזוק אויף שמחה, ווייל דער טבע העולם היינט שלעפט אראפ דעם מענטש צו עצבות און מרה שחורה. און דאס איז א זאך וואס פאדערט אביסל מחשבה און התבוננות, ווייל לכאורה על פי דרך הטבע וואלט מען היינטגיגע צייטן געדארפט זיין אסאך מער בשמחה ווי אמאל, ווייל היינט איז דאך דאס לעבן אסאך לייכטער און באקוועמער, וואס אויבאויף וואלט דער סך הכל געדארפט זיין, אז היינט איז מען מער פרייליך ווי אמאל, יעדער איינער וואלט געדארפט ארומגיין מיט א רואיגקייט און צופרידנקייט, אז מען וואלט ניטאמאל געדארפט רעדן פון עצבות... דעריבער איז זייער וואונדערליך דער פאקט, אז היינט איז מען אסאך מער בעצבות ווי אמאל. מען וועט קודם אביסל אויסשמועסן די געוואלדיגע באקוועמליכקייט וואס מיר האבן היינטגיגע צייטן אין צושטעל צום פארצייטישן לעבנס שטייגער.

לכאורה וואלט מען פארצייטנס געדארפט ווערן בעצבות פון דער הונגער

אמאליגע צייטן איז געווען אזא באגריף וועלכע רופט זיך 'ארמיקייט'. דאס הייסט, זייער אסאך אידן - און אין געוויסע פלעצער איז דאס געווען דער מצב פון א מערהייט פונעם עולם - האבן פשוט נישט געהאט וואס צו עסן, און מען רעדט נישט פון א צושפיז צו די ברויט, נאר מען רעדט פון דער ברויט אליינס... עס איז פשוט נישט געווען קיין ברויט צו עסן! און עס איז נישט געווען קיין גמ"ח פון וואו צו בארגן געלט, און אויך האט מען נישט געקענט אויפשרייבן אינעם געווענליך, אויב האט מען נישט יענע וואך פארדינט די פאָר פיאסטער - האט מען נישט געקענט איינקויפן! און די קינדער זענען אסאך מאל געגאנגען שלאפן הונגעריג! נו, איז דאס נישט עפעס וועלכע מאכט דעם מענטש בעצבות!?

לכאורה וואלט מען פארצייטנס געדארפט ווערן בעצבות פון דער קעלט

ווען עס איז געקומען דער קאלטער ווינטער, איז נאך צוגעקומען נאך א צרה וועלכע רופט

איז אים זייער לאנגווייליג!". און דער ריכטיגער אפטייטש אויף 'שמחה' איז: "ער האט א חיות! ער האט הנאה פון זיין לעבן! זיין לעבן טראגט ביי אים א באדייט און א ווערד!". און דעריבער קען גאר זיין, אז דער בחור וועלכער זאגט א גאנצן טאג ווערטלעך - ליגט אין א טיפן עצבות! ער האט נישט קיין טעם אין לעבן, און דעריבער מוז ער א גאנצן צייט אנטלויפן פון זיין מציאות, דורכן זאגן ווערטלעך און שמייכלעך. אזוי אויך קען זיין, אז דער צווייטער בחור וועלכער מוז אנצינדן א מוזיק טעיפ כדי צו ווערן פרייליך - איז גאר שטארק אנגעזעצט, און דעריבער מוז ער זיך צומישן דעם קאפ און אויפהייטערן זיין 'נפש הבהמי' צו טאנצן, כדי ער זאל נישט שפירן זיין ליידיגקייט און פוסטקייט! ווידעראום, דער ערנסטער בחור וועלכער זיצט און לערנט פלייסגיג - אפשר דארף ער נאך אביסל ארבעטן אויף שמחה, ביז מען זאל טאקע זען אויף אים א פרייליכע און צופרידענע צורה, אבער ער - איז מעילן ווייט פון עצבות! זיין לעבן טראגט ביי אים א געוואלדיגן משמעות!

זיך 'קעלט'. די וועלכע זענען נישט געווען ממש אפגעריסענע ארימעלייט, האבן זיך כאטש געקענט ערלויבן צו קויפן אביסל האלץ און אנווארעמען די שטוב, עס איז נאכאלץ נישט געווען אפילו קיין העלפט אזוי ווארים ווי היינט, און אויך איז נישט די גאנצע היז געווארן אנגעווארימט, נאר בלויז איינס אדער צוויי צימערן. און זייער אסאך אידן האבן בכלל נישט געהאט קיין געלט צו קויפן האלץ אנצוואווארימען די שטוב. און די הייזער זענען נישט געווען געבויעט פון אזעלכע שטארקע מאטריאל ווי מען בויעט היינט - וואס דאס אליינס האלט אפ אביסל די קעלט, נאר עס איז געווען א פאָר ברעטער. און דער פאדלאגע איז נישט געווען פון האלץ וכדומה, נאר עס איז געווען די נאטורליכע קאלטע זאמד. און אזוי האט די גאנצע משפחה געשטאנען און געפרוירן פאר קעלט. נו, איז דאס נישט עפעס וועלכע מאכט דעם מענטש בעצבות!?

לכאורה וואלט מען פארצייטנס געדארפט ווערן בעצבות פון די פילע טראגעדיעס רח"ל

די טראגעדיעס וועלכע האבן פאסירט אין יענע צייטן, אז מענטשן שטארבן יונגערהייט ל"ע, קינדער פארלירן עלטערן און עלטערן פארלירן קינדער רח"ל - איז דעמאלט געווען זייער אפטע ארשיינונגען. מען קען נאך היינט גיין אין די אלטע בתי חיים און ליינען מצבות, וועט מען זען וויפיל יונגע מאמעס זענען געשטארבן ביי 'לידות', לא יאומן כי יסופר. וויפיל מענטשן זענען געשטארבן יונגערהייט פון פארשידענע מחלות וועלכע האבן נאך דעמאלט נישט געהאט קיין מעדעצינען. וויפיל טויזנטער מענטשן - בפרט יונגע קינדער - זענען אוועקגעריסן געווארן בשעת א מגיפה רח"ל. נו, איז דאס נישט עפעס וועלכע מאכט דעם מענטש בעצבות!?

לכאורה וואלט מען פארצייטנס געדארפט ווערן בעצבות פון די רדיפות פון די גוים

די אנטיסעמיטיזם וואס האט אמאל געבאשעוועט אויף דער וועלט איז געווען שרעקליך. יעדע שטיק צייט האט אויסגעבראכן ווילדע פאגראמען וועלכע האט געבען געקאסט אידישע לעבנס. און ווען א איד האט אמאל געדארפט דורכגיין א גאס פול

גוים, איז ער ממש געווען אין א סכנת חיים! און אפילו אין די אידישע גאסן - וואו עס איז טאקע נישט געווען קיין סכנה פון גוים - האט אבער גאנץ אפט דער גוי געקענט אויפהייבן א געשריי און באזידלען דעם איד על לא דבר, און אפילו אים צו ווארפן א שטיין אין קאפ - איז אויך נישט געווען קיין גרויסער חידוש... און אויב האט דער איד געוואלט גיין צו די פאליציי און אנקלאגן דעם גוי, איז פשוט נישט געווען צו וועמען צו רעדן... עס האט זיי בכלל נישט אינטערעסירט. נו, איז דאס נישט עפעס וועלכע מאכט דעם מענטש בעצבות!?

היינט איז אזא פייער און באקוועמע וועלט

געלויבט דער אויבערשטער, מיר לעבן היינט אין א דור, וואס מיר האבן פון אלעם גוטן. היינט איז נישטא קיינער וועלכער ליגט שלאפן די קינדער הונגעריג! ברוך השם, אלע אידישע שטיבער זענען פול מיט עסן! אודאי זענען היינט אויך פארהאן ארימעלייט וועלכע מוטשען זיך צו באצאלן די ביללס און צו איינקויפן קליידונג וכדומה, אבער צו עסן האט יעדער איינער! עס זענען פארהאן היינט שטאטישע פראגראמען פאר שוואכערע פארדינער, און אזויפיל חסד ארגאניזאציעס וועלכע העלפן ארויס מיט אלערליי געברויכן. און אויב איינער דארף א הלואה - זענען פארהאן גמ"ח'ן וועלכע פארבארגן סכומים געלט היינט איז דא 'סטיעם' וועלכע ווארעמט אָן די שטוב, א מחיה, מען שפירט גארנישט אז עס איז ווינטער אינדרויסן.

די מעדיצינישע וועלט איז זייער פארגעשריטן היינט

די מעדיצינישע וועלט איז היינט זייער פארגעשריטן מיט גוטע מעדיצינען. מען הערט נישט כמעט פון א 'יולדת' וועלכע ווערט נסתלק פון א לידה. מען הערט נישט כמעט פון קיין מגיפות וואס זאלן אויס'הרג'ענען טויזנטע יונגע מענטשן. רוב מחלות האבן היינט רפואות. דער אויבערשטער זאל העלפן, אז יענע מחלה זאל אויך האבן א ווירקזאמע רפואה. היינט איז ברוך השם כמעט נישטא קיין אנטיסעמיטיזם, און אויב מאכט זיך אמאל א פאל מיט א גוי - איז ער א 'יחיד', אבער דער מצב אין דער וועלט, בפרט

מצד די רעגירונגען, איז צו פארדאמען יעדע אנטיסעמיטישע פאל, און זיך אננעמען פאר אידן.

אפילו ברוחניות איז היינט בעסער צוגעשטעלט
היינט איז פארהאן א מושג פון א 'שיבה' פאר בחורים, וואו מען שטעלט צו פארן בחור פון אלעם גוטן בגשמיות און ברוחניות, און דער בחור קען שטייגן אין תורה ויראת שמים און קיין שום דאגה. אין דער אלטער פוילן איז דאס נישט געווען, א בחור איז געגאנגען לערנען אין שטיבל, און ער האט נישט געהאט ווער עס זאל אים מסביר זיין א שטיקל גמרא תוספות. אזוי אויך, איז היינט פארהאן אזא מושג ווי א 'כולל' פאר אינגעלייט, וואו מען צאלט געלט פארן אינגערמאן, אז ער זאל קענען זיצן און לערנען נאך דער חתונה - וואס דאס איז אויך נישט געווען אין דער אלטער היים. אויב איז ער געווען דער 'אחד מיני אלף' וועלכער האט געהאט א פארמעגליכן שווער וועלכער האט אים געהאלטן אויף קעסט - האט ער געקענט בלייבן לערנען א פאר יאר, אבער אויב נישט - האט ער געמוזט גיין ארבעטן באלד נאך דער חתונה.

א פארציטישער איד וואלט געהאלטן אז מיר לעבן און לאכן און קיין דאגה
ווען איינער וואלט זיך אראפגעזעצט מיט א גאליציאנעם איד - פאר הונדערט יאר צוריק - און ער וואלט אים דערציילט: "עס איז פארהאן ערגעץ אויף דער וועלט א מדינה, וואו אידן האבן בשלום א שולח פון די גוים, קיינער טשעפעט זיי נישט! יעדער האט דארט צו עסן בשפע! יעדער האט דארט פיינע אנגעהייצטע הייזער! יעדער איז דארט געזונט און שטארק! יעדער לעבט דארט לאנג! און אפילו אידישקייט איז דארט צוגעשטעלט אויפן בעסטן אופן, תלמודי תורה פאר די קינדער, שולעס פאר די מיידלעך, ישיבות פאר די בחורים, כוללים פאר די אינגעלייט!" דער

איד וואלט געהערט און געשטייגט. זיין רעאקציע וואלט מן הסתם געווען: "איך בין זיכער אז די מענטשן דארט לעבן און לאכן א גאנצן טאג! זיי זענען זיכער בתכלית השמחה! ווייל אז עס פעלט זיי גארנישט, פארוואס זאלן זיי נישט זיין בשמחה! עס איז דאך א לעבן און קיין דאגות!"

מציאות ווייזט אז עס איז נאך קיינמאל נישט געווען אזא עצבות ווי היינט

אז מען קוקט זיך ארום אויף אונזער דור - שטעלט זיך למעשה ארויס פונקט א פארקערטער בילד: מענטשן ליידן היינט אויף א שרעקליכן עצבות און מרה שחורה 'שלא היתה כזאת מיום היות ישראל לגוי'! די היינטיגע דאקטוירים און פסיכאלאגן זענען איבערגעפילט ביז איבערן קאפ, אז זיי קענען ממש נישט ענגונג באדיינען דעם ריבוי פון 'נצרכים' - וועלכע דארפן אנקומען צו באהאנדלונגען אויף 'רפואות הנפש'. עס איז נישט קיין נפקא מינה צי עס הייסט 'דיפרעסיע', צי עס הייסט 'ענקזייט' אדער און ס'י די, וכדומה אנדערע נעמען פון גייסטישע מחלות - זענען רובם ככולם פארבינדן מיט די מדה פון 'עצבות', אמאל איז עס ממש עצבות, אמאל איז עס אן אנדערע מדה וועלכע איז געמישט מיט עצבות, און אמאל איז עס א תוצאה פון עצבות.

'דאגות' מאכן נישט בעצבות און 'זארגלאז' מאכט נישט פרייליך

דער 'ריבוי העצבות' וואס איז דא היינט - אין אזא באקוועמע וועלט - ברענגט אונז נאכמער צו דער אנערקענונג, אז נישט די 'באקוועמע לעבן' איז דאס וואס מאכט פרייליך, און נישט די 'אומבאקוועמע לעבן' איז דאס וואס מאכט אנגעזעצט. פונקט ווי ווערטלעך און מוזיק ברענגט נישט קיין שמחה, אזוי אויך, א שפע פון גוטס און א זארגלאזע לעבן - ברענגט נישט קיין חיות און צופרידנקייט. און פונקט ווי ערנסטקייט און קבלת

ג.

ישת חושך סתרו: דער חושך זעלבסט שרייט - אט דא ליגט דער אור באגראבן

די מסקנא פונעם גאנצן שמועס - ע"ד החסידות
נאכדעם וואס מען פארשטייט שוין דעם מהות פון 'עצבות' און דעם מהות פון 'שמחה', און נאכדעם וואס מען פארשטייט שוין אביסל די שוועריקייט פונעם היינטיגן דור צו זיין בשמחה - וועט מען אריינגיין אביסל טיפער און עס אפלערנען על דרך החסידות, וואס דאס אלעס מיינט פאר אונז.

על פי חסידות קוקט מען 'מלמעלה למטה' - וואס וויל דא דער רבוש"ע

על פי חסידות קוקט מען און יעדע זאך 'מלמעלה למטה' און נישט 'מלמטה למעלה'. לענינו מיינט דאס, אז ריכטיג טאקע אז אין אונזער דור איז דאס לעבן זייער לייט און ביליג, און דאס ברענגט צו עצבות און מרה שחורה. אבער דאס איז בלויז די לעצטע רינגעלע אינעם קייט - וואס מיר זעען שוין מיט די אויגן דא אונטן. און על פי חסידות וועט מען פרעגן אויף דעם: "הא גופא קושיא, פארוואס טאקע האט די הנהגה העליונה אזוי געפירט, אז היינט זאל זיין אזא סארט וועלט - וועלכע ברענגט עצבות און מרה שחורה? עס מוז דאך זיין אז דאס גופא איז אויך אויסגעריכט און מכוון פארן היינטיגן דור!"

אונזערע נשמות זענען געווען אינעם 'עקב' פון אדם הראשון

דער טיפערער הסבר על פי חסידות - צום

עול ברענגט נישט קיין עצבות און מרה שחורה, אזוי אויך, פראבלעמען און מוטשעריי - ברענגט נישט קיין אנזעץ און מוטלאזיקייט.

אויב דער לעבן איז 'בחנם' - שפירט מען טאקע נישט קיין ווערד דערין

מען וועט מסביר זיין די פשוט'ע סיבה (חויז פונעם פנימיותדיגן הסבר וואס מען וועט מסביר זיין אין אות ג) אויף דער מכה פון 'עצבות' וועלכע הערשט דוקא אינעם היינטיגן דור - מער ווי פארציטיגסט: אמאליגע צייטן, וואס יעדע זאך אינעם לעבן איז אנגעקומען אזוי ביטער שווער, איז דער מענטש געווען פרייליך מיט יעדע זאך וואס ער האט יא! ער האט זיך געפריידט מיטן שטיקל ברויט וואס ער האט יא באוויזן צו שאפן! ער איז געווען גליקליך, אז ער האט באוויזן זיך ארויסצודרייען פון דעם און דעם קרענק, און ער איז נישט געשטארבן אזויווי פילע אנדערע! אין אנדערע ווערטער: אמאל האט מען באצאלט פארן לעבן א טייערן פרייז, דעריבער איז דאס לעבן געווען טייער! אפילו ביי דעם פשוט'ן מענטש האט דאס לעבן געהאט א גרויסן ווערד און באדייט. ווידעראום היינטיגע צייטן, איז דאס לעבן פאר אומזיסט! מען מוז זיך נישט צופיל מוטשען - צו קענען איבערלעבן דאס לעבן! אלעס קומט און צום טיר און זיך מוטשען דערויף! דעריבער קען מען היינט זען בחורים און יונגעלייט וועלכע שלאפן אריין שעות ארוכות אינעם טאג אריין - וואס אמאל איז כמעט נישט געווען אזא ערשיינונג - ווייל דאס לעבן איז ביליג! לעבן קאסט נישט קיין געלט, עס איז בחנם... נו, וואספארא באדייט האט אזא לעבן? ווי טייער קען דאס שוין זיין? און דערפאר דארף מען היינט אזויפיל חיזוק און עצות אויף שמחה, ווייל די פשוט'ע לעבן כשלעצמה - גיבט נישט קיין גרויסן חיות און שמחה. און אויב מען מאכט זיך נישט פרייליך מיט עבודת ה' - קען מען טאקע ליגן אין א גרויסן עצבות.

נאר ער האט פשוט אן 'איבה' צום מענטש און ער איז דארשטיג אים צו הרגיענען.

דער ביס פונעם נחש נעמט אוועק דעם טעם פון לעבן און מען ווערט בעצבות

ווען דער נחש ברענגט 'מיתה' אויפן מענטש, מוז ער עס נישט ברענגען דוקא אויף א צורה וואס דער מענטש שטארבט ממש אינגאנצן, נאר ער קען עס אויך ברענגען אויף א צורה פון 'עצבות'. ווייל פונקט ווי 'שמחה' און 'חיות' גייען צוזאמען - אזוי גייען 'עצבות' און 'מיתה' צוזאמען! דארט וואו עס איז דא 'עצבות', איז אויטאמאטיש דא דארט 'מיתה'! ווייל 'עצבות' מיינט אז דער מענטש האט נישט קיין חיות! ער שפירט זיך אויסגעלאשן און אויסגעטרעקען ווי אן 'אבן דומם', און ער וויל נאר גיין שלאפן... עצבות מיינט אז דער מענטש איז אראפגעשלעפט און ליגט כסדר אין אזא מידקייט - וועלכע איז 'אחד מששים במיתה'! דער 'נשיכת הנחש' שטעלט זיך אויס אין א פארעם פון א געוויסער 'העדד חיות' וואס באפאלט דעם מענטש.

דער עקב האט כמעט נישט קיין הרגש - מיר האבן נישט קיין טעם אין אידישקייט

וויבאלד דער דור פון 'עקבתא דמשיחא' האט געכאפט אזא גיפטיגן ביס פונעם נחש - דעריבער ליידן מיר היינט פון אזא שטארקן עצבות. אודאי איז זיך אלעמאל דער עצבות מתלבש אין עפעס א לבוש, אבער מיט א בליק פון 'מלמעלה למטה',

נקודות:

דער נחש האט באקומען א רשות צו בייסן און אריינלייגן זיין גיפט אין אונזערע נשמות וועלכע זענען געווען אינעם 'עקב'. וואספארא גיפט לייגט דער נחש הקדמוני אריין דורך זיין בייסן? דער גיפט ווערט אנגערופן 'מיתה'! דער מהות פונעם 'נחש' איז, אז ער איז א 'ממית' ~

אויב וועט מען דורכברעכן די קליפה פון עצבות, וועט מען זוכה זיין צו א ריכטיגע שמחה! דוקא היינט איז דער עיקר כח הקדושה דורך שמחה! דוקא היינט קען מען זוכה זיין צו די גרעסטע מדריגות דורך שמחה! דוקא היינט קען מען אנטדעקן אזא מין מורא'דיגער אור פון שמחה - וואס מען האט נאך קיינמאל נישט געקענט אנטדעקן!

קומט נישט אונזער עצבות צוליב די לייכטיקייט מיט וואס אונזער לעבן קומט אונז אָן (ווי אויבן אויסגעשמוסט), נאר מיר האבן פשוט נישט קיין חיות אין גארנישט! מיר האבן באקומען א טעם פון זאמד אין אלץ וואס מיר טוען! מיר זענען נישט מרגיז קיין 'טעם חיים' נאר 'טעם מיתה'; ווי עס שטייט אין מדרש (אבות דרבי נתן), אז אלעס ליגט אינעם מענטש זעלבסט, אינעווייניג אין אים איז פארהאן א 'מתקנות' און א 'מרידות', און אויך איז דא אינעווייניג אין אים דער 'מיתה' און 'מלאך המות'. און דער מדרש שמועסט דארט אויס, וואס איז דער 'מלאך המות שבאדם': "זה העקב" - דער 'עקב' איז א בחינה פון 'מיתה', ווייל ער האט כמעט נישט קיין חוש ההרגש, אפילו אויב מען וועט שטעקן מיט א נאדל אינעם עקב - וועט מען עס כמעט נישט שפירן, ווייל די נערוון פונעם קאפ קומען נישט אינגאנצן אָן ביז צום עקב. און לענינו מיינט דאס, אז די נשמות פון 'עקבתא דמשיחא' האבן זייער ווייניג 'חיות'.

די פירות הנושרים קומט נישט פון 'תאוות' אדער 'חקירות' - נאר בלויז פון 'עצבות'

די אלע בחורים וואס פאלן נעבעך אוועק היינטיגע צייטן, קומט עס כמעט נישט פון קיין 'תאוות' אדער 'דעות רעות' - ווי עס איז געווען אמאליגע צייטן, נאר אין רוב פעלער קומט עס בלויז פון עצבות און יאוש. דער נחש בייסט אריין אין זיי, און עס כאפט אים אָן א טיפער יאוש און עצבות, ער שפירט נישט קיין טעם אין לעבן בכלל, און אין קיין שום דבר שבקדושה בפרט, ביז ווען ער ווערט א גרויסער 'עניו סכול' וועלכער האלט גארנישט פון זיך! ער האלט אז ער איז נישט ווערד קיין צוויי פרוטות! ער ווערט אינגאנצן אפגעפרעגט ביי זיך! און דעריבער קען ער דאך שוין טון כל מה שלבו חפץ, ווייל ער איז דאך שוין ממילא גארנישט ווערד.

אלע בלבוליים הדעת קלעבן זיך אָן - וויבאלד עס פעלט דער 'כח הדוחה' וואס 'חיות' גיבט פארן מענטש

נישט בלויז די עקסטרעמע פעלער - פון בחורים וועלכע גייען נעבעך ארויס לתרבות רעה - קומען פון עצבות, נאר כמעט אלע פראבלעמען וואס מען זעט היינט אין 'עקבתא דמשיחא' זענען אלע תוצאות פונעם 'עצבות' און 'העדר החיות' וואס הערשט היינט! ווייל דער כח פון 'חיות' פארמאגט א 'כח הדוחה' אוועקצושטופן אלע פראבלעמען אין א זייט; ווי מען זעט בחוש, אז בשעת ווען א מענטש איז עוסק אין א זאך וואס ער גלייכט עס, ער האט א חיות און א זענוג פון דעם, און בשעת מעשה וועט אים אונטערקומען עפעס א דאגה אדער א בלבול, וועט ער עס אוועקשטופן פון זיך! ער וועט מסיח דעת זיין דערפון! ער וועט זאגן צו זיך אליינס: "איך וויל יעצט לעבן! איך לאז זיך נישט שטערן יעצט פון גארנישט!". דאס ווייזט, אז 'חיות' שטופט אוועק אלע פראבלעמען. אבער דארט וואו עס איז נישטא קיין 'חיות' - אזויווי אינעם היינטיגן דור - איז אויך נישטא קיין 'כח הדוחה'; און דערפאר איז היינט פארהאן אזויפיל דאגות און בלבוליים, ווייל יעדע קלייניגקייט - ווערט באלד א רייזיגער פראבלעם! יעדער נארישער 'בלבול הדעת' - וואס אמאל, ווען מענטשן זענען געווען אין א גוטן און לעבעדיגן מצב, האט מען דאס געגעבן א בלאז אוועק מיט איין שאקל - איז היינט געווארן ווי א גאנצער בארג... דאס הייסט, אז צוליב דעם וואס עס איז נישטא היינט קיין חיות, איז דער מענטש געווארן אפן צו אלע פראבלעמען, און יעדע שטות און נארישקייט וועט אים מבבל זיין.

אויב שטעלט מען אהין אלע סאלדאטן - א סימן אז דארט געפונט זיך דער קעניג אליינס

עס איז פארהאן א וויכטיגער און יסודות'דיגער כלל אין חסידות (וואס דאס איז אויך אן ענין פון דער הסתכלות 'מלמעלה למטה', צו פארשטיין וואס איז דער תכלית הנרצה פון יעדע התגברות הרע - מצד דעם רבנו של עולם); ווען מען זעט אז די קליפה פארלייגט זיך גאר שטארק אויף א געוויסע מדה, איז א סימן אז דארט ליגט ממש דער שליסל פון גאנץ אידישקייט, און דערפאר פרובירן זיי דאס צו פארדעקן און פארשטעלן מיט אלע כוחות, ווייל זיי ציטערן פון דער מינוט וואס דער מענטש וועט דאס אויפדעקן. און דאס דארף פירן צו א פארקערטע מסקנא, אז אויב די קליפה פארלייגט זיך דערויף מיט אלע כוחות, וועל איך זיך לערנען דערפון צו טון פונקט פארקערט! איך וועל אריינלייגן אלע כוחות דוקא אין דער נקודה! מיין גאנצע עבודה וועט זיין דייקא אויף דער נקודה! ווייל די סטרא אחרא האט מיר געוויזן, אז דארט ליגט מיין ישועה! דארט ליגט דער גרעסטער אור - וועלכער וועט מיר העלפן אנקומען צו גאנץ אידישקייט!

אויב ציטערט די 'סט' און פון שמחה - א סימן אז דארט ליגט דער גרויסער אור אויב אינעם היינטיגן דור איז פארהאן אזא שטארקע התגברות פונעם נחש וכת דיליה, צו פארדעקן און באהאלטן די שמחה און חיות פונעם איד, אויב איז היינט דער לופט אנגעשטעקט מיטן גיפט פון 'עצבות' און 'מיתה' - איז א סימן אז אויב וועט מען דורכברעכן די קליפה פון עצבות, וועט מען זוכה זיין צו א ריכטיגע שמחה! דוקא היינט איז דער עיקר כח הקדושה דורך שמחה! דוקא היינט קען מען זוכה זיין צו די גרעסטע מריגות דורך שמחה! דוקא היינט קען מען אנטדעקן אזא מין מורא'דיגער אור פון שמחה - וואס מען האט נאך קיינמאל נישט געקענט אנטדעקן!

יבא באותה שנה, ואכן דבריו אלו התפשטו בין הציבור והצילו את האמונה בביאת המשיח. פעם אחת קרא הרה"ק לבניו ואמר להם: 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, עט'ס זאגט'ס דאך אז ס'אמאל געוועהן א וועלט און היינט איז נישט קיין וועלט, ס'וועט אמאל קומען א צייט און מען וועט זאגן אז דאס וואס איז היינט, איז געוועהן א וועלט, און דעמאלס איז נישט קיין וועלט'.

(האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, אתם הרי אמרתי כי פעם היה עולם והיום אין זה עולם, עוד יבוא זמן ויאמר שהיום היה עולם ואז אינו עולם).

לפני פטירתו של הרה"ק התבטא ואמר על מאמר חז"ל: 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא מן הכלל על הכלל כולו יצא', אשר 'כל' מורה על הצדיק (כדאייתא בזה"ק) והיינו אשר הצדיק שהיה בתוך הכלל של אנשי שלומו וכלליות כלל ישראל, ויצא מן הכלל אל העולם העליון. הרי יציאה זו אינה למען עצמו והתועלת הפרטית שלו, לקבל את שכרו וכדומה, אלא לתועלת כל אנשי שלומו וכלל ישראל יצא לשם. והיה כ"ק רבינו זי"ע מרבה להביא את דבריו האלו בימי ההילולא של רבוה"ק זי"ע, לעורר את זכותם על כלל ישראל.

בעת יציאת נשמתו הק' של הרה"ק לא היה נוכח שום אדם, כי היה לו ענין בזה. וסדר הדברים היה שביקש שיושיבוהו על כסאו - ובנו האמרי נועם הושיב אותו, א"ח"כ ביקש ממנו שיביא לו איזה דבר משקה לברך עליו 'שהכל', והלך והביא לו כוס, ובירך ושתה. ואז הורה לו להוציא את הכוס, ובשעה שהוציא האמרי נועם את הכוס היתה יציאת נשמתו הק', ואיש לא היה שם.

הרבנית מדזיקוב אשת הרה"ק היתה אשה חשוכה ובעלת דעת, פעם הגיעה אחותה לבקרה, ואחות זו הייתה נשואה לאיזה עשיר גדול, וכאשר באה לדזיקוב הגיעה עם תכשיטים יקרים ומפוארים, והראתה אותם לאחותה הרבנית. תוך כדי כך עברו שם בני הרה"ק מדזיקוב, החוותה עליהם הרבנית ואמרה לאחותה: 'און דאס זענען מייע צירונג' (ואלו הם התכשיטים שלי).

הרבנית מדזיקוב נפטרה בערב שב"ק פרשת נח, אחר שכבר נפטר בעלה הרה"ק. בשעת הלויה הלך האמרי נועם לפני ארונה ונפנף עם 'טאש טיכל' (מטפח כיס), ועשה זאת כדי לגרש את החיצונים.

באותו ליל שב"ק דיבר האמרי נועם בדברי תורתו עה"פ: "אלה תולדות נח נח" וגו', והזכיר את דברי הוזה"ק 'נייחא לעילא נייחא לתתא', והתבטא ואמר: 'די מאמע איז נייחא לעילא און נייחא לתתא, נייחא לעילא "איש צדיק" אז זי האט א מאן א צדיק, נייחא לתתא "אלה תולדות נח" ווייל זי האט קינדער צדיקים' (איימי ש נייחא לעילא ונייחא לתתא, נייחא לעילא מפני "איש צדיק" שיש לה בעל צדיק, ונייחא לתתא בגלל "אלה תולדות נח" שיש לה בנים צדיקים), כי כידוע היה האמרי נועם נוהג לדבר בהרחבה על עצמו.

• הרה"ק הרה"ק מדזיקוב זי"ע נהג תמיד בזהירות יתירה, וכל התנהגותו והליכותו בקודש התנהלו כאדם שחושש ומפחד. פעם אחת כאשר היה בדרכו עם בנו הרה"ק בעל אמרי נועם זי"ע, שמעו ממרחק קול כלבים נובחים, ומיד התחיל הרה"ק לרעוד בפחד. שאל האמרי נועם את אביו, מפני מה הוא רועד כל כך, והרי הכלבים רחוקים מאד והוא נמצא על העגלה, ומה לו לפחד מהם. ענה לו הרה"ק: 'אה, איך האב מורא פאר די הונט'?! (אה, וכי אני מפחד מהכלבים הללו?!), אלא הסביר ואמר, כי איתא בספ"ה"ק אשר קודם שנכנסים אל הגיהנום עומדים שם שני כלבים שחורים, והם נובחים בקול מאד חזק ומעורר אימה, והפחד שיש מאלו הכלבים קשה יותר מכל הגיהנום. סיים הרה"ק ואמר: 'הער און די הונט בילך, דערמאן איך מיר פון יענע הונט, כאפט מיר אפ א פחד' (אני שומע את אלו הכלבים נובחים, נוכר אני מאותם כלבים, ואוחז אותי פחד).

אמר לו בנו האמרי נועם: 'טאטע, דו וועסט נישט גיין אין גיהנום!' (אבי, אתה לא תלך לגיהנום!), שאל אותו הרה"ק: 'פארוואס זאל איך נישט גיין אין גיהנום?' (וכי למה לא אלך לגיהנום?), אמר לו האמרי נועם: 'ווייל דו ביסט מקיים שלש סעודות שבת, און כל המקיים שלש סעודות שבת ניצול מדינה של גיהנום' (כי אתה מקיים שלש סעודות שבת, וכל המקיים שלש סעודות שבת ניצול מדינה של גיהנום). ענה הרה"ק ואמר לו: 'דאס איז נאָר אז מען פירט ברבים' (ענין זה נאמר רק אם עורכים את הסעודות ברבים), והתכוין לומר שאין זכות זו עומדת לו, לפי שהוא נמנע כמה פעמים מלערוך את שולחנו הטהור בפני הציבור.

מאז זה המעשה שמר האמרי נועם את הדברים בלבו, וכאשר התחיל להנהיג את עדתו, לא היה נמנע אף פעם בשב"ק מלערוך את שולחנו ברבים. אמנם אחיו הרה"ק מראוואדוב זי"ע אירע כמה פעמים שלא ערך את שולחנו ברבים, ואמר: 'איך האב עס נישט געהערט פון טאטן', ער האט עס געהערט - געהערט עס צו אים' (אני לא שמעתי זאת מאבי, הוא שמע זאת - ענין זה שייך אליו).

• לקראת שנת תר"כ היתה התעוררות גדולה בין יראי ה', כי אמרו שהוא זמן פקידה המסוגל לביאת המשיח, לפי שהיא שנת כתר, ועוד כמה רמזים כאלו. באותה שנה לפני חג הסוכות הודיע הרה"ק לאנשי שלומו כי בלילה הראשון של חג הסוכות ידבר על ענין ביאת המשיח, וכמובן כי ציבור גדול התקבץ ובה לשמוע את דבריו. בהגיע הלילה הראשון של סוכות, נכנס הרה"ק אל הסוכה, ואמר בתוקף גדול: אונז גלייבן מיר באמונה שלימה בביאת המשיח, און אחכה לו בכל יום שיבא, אונז גלייבן יעדן טאג אז משיח וועט קומען. אבער איך שווער אז היי יאר וועט ער נישט קומען! (אנו מאמינים באמונה שלמה בביאת המשיח, ואחכה לו בכל יום שיבא, אנו מאמינים בכל יום שמשיח יבא. אבל אני נשבע כי בשנה זו לא יבא!). ואמר כ"ק רבינו זי"ע כי בדבריו אלו התכוין הרה"ק להציל הרבה יהודים, שלא יפול לבם ח"ו מן האמונה בביאת המשיח אם לא